

ФОРМУЛА НОВАЙ УКРАЇНСКОЙ ШКОЛЫ

Уменне думаць, аналізаваць і выказваць уласнае меркаванне

Рэформа, якая на дзесяцігоддзі вызначыць адукацыйны ландшафт краіны, распачалася ва Украіне. Больш за тры гады доўжыўся публічны дыялог аб стратэгіі змяненняў у адукацыі. Дзясяткі дыскусій адбыліся на пляцоўцы парламенцкага камітэта па пытаннях навукі і адукацыі і ў Міністэрстве адукацыі і навукі Украіны. Адкрытасць была беспрэцэдэнтная. Да абмеркавання далучыліся прадстаўнікі ўсіх зацікаўленых груп — педагогі, бацькі, работадаўцы, палітычныя сілы і органы ўлады, незалежныя эксперты, міжнародныя арганізацыі.

«Выпускнік украінскай школы не ўмее прымяняць атрыманыя веды ў жыцці. Ён як фаршыраваная рыба. Быццам бы і рыба, але не плавае», — вось так вобразна, але вельмі дакладна ахарактарызаваў сітуацыю ў адукацыі эксперты. Вынікам працяглага абмеркавання стаў закон «Аб адукацыі», прыняты ў канцы верасня мінулага года. Пра тое, якія ж змяненні чакаюць украінскую школу, мы гутарым з загадчыцай кафедры метадыкі навучання мовам і літаратуры Харкаўскай акадэміі неперапыўнай адукацыі, кандыдатам педагагічных навук, медыяпедагогам Галінай ДЗЕГЦЯРОВАЙ.

Ключавыя кампетэнцыі

— Давайце азірнёмся назад, — адразу прапанавала наша суразмоўніца. — Якім быў тэлефон сто гадоў таму і які функцыянал маюць смартфоны сёння? Якімі былі аўтамабілі і што мы сёння бачым на нашых вуліцах? А якім быў школьны клас стагоддзе таму? Ці моцна ён змяніўся? Тыя ж роўныя шэрагі з парты, узнятыя вучнямі рукі, і ў цэнтры ўсяго дзейства знаходзіцца настаўнік — ён у класе галоўны.

Канцэпцыя новай украінскай школы з'явілася не на пустым месцы. Былі людзі, якім не ўсё роўна. Яны вывучылі еўрапейскі вопыт, узалі найлепшыя практыкі і паспрабавалі іх адаптаваць з улікам нашага менталітэту. Галоўнае — існавала разуменне, што цяперашнюю сістэму адукацыі трэба змяняць, прычым разуменне было як з боку простых настаўнікаў, так і з боку кіраўніцтва сістэмы адукацыі. Міністр адукацыі і навукі Украіны Лілія Грыневіч спасылалася на наступныя лічбы: праведзеныя даследаванні грамадскай думкі паказалі, што змяненню менавіта ў сярэдняй адукацыі чакалі 76 % украінцаў, а станам цяперашняй школы былі задаволеныя толькі 10 % бацькоў і 15 % настаўнікаў.

У аснову ўсіх змяненняў ва ўкраінскай школе быў пакладзены кампетэнтнасны падыход. Усяго было выдзелена 10 ключавых кампетэнцый, здольных забяспечыць жыццёвы поспех моладзі ў грамадстве ведаў. Сярод іх уменне гаварыць і выказваць думкі на дзяржаўнай і роднай мове, валоданне замежнымі мовамі, матэматычная адукаванасць, якую можна прымяняць не толькі на ўроках матэматыкі, але і ў жыцці, кампетэнцыі ў прыродазнаўчых навукі і тэхналогіях, інфармацыйна-лічбавая кампетэнцыя, уменне вучыцца на працягу жыцця, агульнакультурная адукаванасць, экалагічная адукаванасць і здаровы лад жыцця; прадпрымальнасць, сацыяльная і грамадзянская кампетэнцыі. Усе пералічаныя кампетэнцыі аднолькава важныя і ўзаемазвязаныя. І кожную з іх вучні будуць набываць паслядоўна, пры вывучэнні розных прадметаў на ўсіх этапах адукацыі. Для прыкладу інфармацыйна-лічбавая кампетэнцыя — вельмі шырокае паняцце, якое ўключае не толькі ўпэўненне і адначасова крытычнае прымяненне інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій, але і інфармацыйную і медыяадукаванасць, работу з базамі даных, навыкі бяспекі ў інтэрнэце і кібербяспекі, разуменне этыкі работы з інфармацыяй. **Агульнымі ж для ўсіх кампетэнцый з'яўляюцца такія ўменні, як крытычнае мысленне, здольнасць**

лагічна абгрунтаваць сваю пазіцыю, ініцыятыўнасць, творчасць, уменне вырашаць праблемы, ацэньваць рызыкі і прымаць рашэнні, здольнасць да супрацоўніцтва ў камандзе. Як кажуць, можна чытаць на хуткасць, а можна — з разуменнем. Школа кампетэнцый — гэта чытанне з разуменнем.

Дыялог, а не маналог

Адзін з ключавых момантаў у рэформе школы — змяненне ролі настаўніка з аўтарытарнай на партнёрскую і арыентацыя на партрэбы вучняў. Пры аўтарытарнай педагогіцы настаўнік заўсёды мае рацыю. А вучань, які задае пытанні, — як правіла, нязручны вучань. Новая ж украінская школа якраз накіравана на тое, каб вучань думаў і задаваў пытанні. Педагогіка партнёрства — гэта дыялог, роўнасць бакоў, павага да асобы, добраазначыласць і пазітыўнае стаўленне, давер у адносінах. У яе рамках будуць выкарыстоўвацца метады выкладання, заснаваныя на супрацоўніцтве (гульні, праекты, эксперыменты, групавыя заданні і г. д.). Настаўнік павінен не проста весці ўрок, а рэалізоўваць мэты ўрока разам са сваімі вучнямі. Да таго ж школа партнёрства мае на ўвазе больш глыбокую ўцягнутасць сям'і ў пабудову адукацыйнай траекторыі дзіцяці.

— **Украіна ў гэтым годзе, як, дарэчы, і Беларусь, упершыню будзе ўдзельнічаць у міжнародным даследаванні адукацыйных дасягненняў навучэнцаў PISA. Ці хвалюецца вы за вынікі?**

— У нас ужо больш як дзесяць гадоў практыкуецца знешняе незалежнае ацэньванне, якое вызначае ўзровень ведаў выпускнікоў пры іх паступленні ў вышэйшыя навучальныя ўстановы. І што было заўважана: найбольш складанымі для ўдзельнікаў тэсціравання з'яўляюцца заданні, дзе трэба працаваць з тэкстам. Цяперашняй моладзі ўласцівае кліпавае мысленне, яны чытаюць загалюкамі, не ўнікаюць у змест. А ў даследаванні PISA няма закрытых заданняў з варыянтамі адказаў. Адказ ты павінен вывесці сам. І значэнне мае тое, як ты да яго прыйдзеш. Падчас будучага даследавання акцэнт будзе зроблены менавіта на чытацкую адукаванасць. Яшчэ ў 2011 годзе быў запушчаны ўсеўкраінскі эксперымент па медыяадукацыі. Сёння мы якраз навучаем нашых выхаванцаў рабоце з тэкстам, а ім можа быць усё: і фатаграфія, і карціна, і рэклама, і дыяграма, і графік, якія пры наяўнасці ўменняў іх аналізаваць і крытычна ацэньваць могуць стаць крыніцай найкаштоўнейшай інфармацыі. Элементы медыяадукацыі інтэгруюцца ў школьныя прадметы. Таму

будзе вельмі цікава даведацца, як украінскія падлеткі справяцца з тэстамі PISA. Мы пачалі развіваць гэтыя жыццёва неабходныя ўменні і навыкі яшчэ да таго, як было прынятае рашэнне далучыцца да аўтарытэтнага міжнароднага даследавання, але вельмі добра, што цяпер зможам убачыць сябе на фоне іншых сістэм адукацыі.

Зазубрыў, адказаў і... забыўся?

— **Дырэктар дэпартаменту па адукацыі Арганізацыі па эканамічным супрацоўніцтве і развіцці (АЭСР), галоўны куратар PISA Андрэас Шляйхер кажа, што, калі вучні сфакусіраваныя на запамінанні і рэтрансляцыі таго, што скажа ім настаўнік, гэта працуе толькі пры вырашэнні больш-менш лёгкіх задач, а простае запамінанне ўжо не гарантуе поспеху.**

— Я ўвогуле думаю, што настаўніку значна прасцей прачытаць на сваім уроку «лекцыю» ці прапанаваць вучням самім прачытаць параграф і адказаць на пытанні, што прыводзяцца ў канцы кожнага з іх. Але гэта не гарантуе ні разумення, ні нават запамінання. Чаму мы кажам, што ў аснове навучання павінен ляжаць кампетэнтнасны падыход? Таму што веды без практыкі нічога не вартыя, гэта ўсяго толькі абстрактныя літры ці кіламетры... Я асабіста не люблю самавучыцелі па той прычыне, што чалавек, які пакрокава выконвае алгарытм, не задумваецца над парадкам сваіх дзеянняў. А калі ты сам метадам спроб і памылак выводзіш свой алгарытм, то ён запамінаецца на доўга. У рэфармаванай школе мы будзем адыходзіць ад практыкі аб'яжарвання школьнікаў вялікім аб'ёмам інфармацыі і навучання па прынцыпе «зазубрыў — адказаў — забыўся».

Рэформа ў нас распачынаецца з пачатковай школы. Літаральна месяц таму быў прыняты дзяржаўны стандарт для пачатковай школы і зацверджаны праграмы для

першага і другога класаў. Усе настаўнікі, якія бяруць першакласнікаў, павінны прайсці перападрыхтоўку, таму што праца настаўніка радыкальна змяняецца.

Між іншым, згодна з новым законам «Аб адукацыі» незалежнае ацэньванне цяпер будзе праводзіцца за час атрымання агульнай сярэдняй адукацыі тройчы: пасля заканчэння пачатковай школы (гэта значыць, пасля 4 класа), на выхадзе з базавай школы і ў выпускным класе на старшай ступені школы. **Агульная сярэдняя адукацыя будзе 12-гадовай.** Пачатковая школа — 1—4 класы, базавае — 5—9 класы і сярэдняя профільная адукацыя, якую можна будзе атрымаць у ліцэях ці ва ўстановах прафесійнай адукацыі, — 10—12 класы. Нягледзячы на яшчэ адзін год вучобы, нагрузка на школьнікаў павінна зменшыцца за кошт скарачэння абавязковых прадметаў. Калі зараз такіх дысцыплін у старшай школе 22, застанеца ўсяго 9. І вось гэтага многія настаўнікі вельмі баяцца. Бо сёння ў іх ёсць гарантаваная нагрузка, а ў будучыні невядома, ці выбяруць вучні іх прадмет. Між іншым, захопленасць біялогіяй, географіяй, хіміяй, літаратурай і гэтак далей пачынаецца менавіта з настаўніка: калі педагог дзецям цікавы, з павагай ставіцца да сваіх вучняў, то да яго пойдучы, больш таго, будуць бегаць за ім хвостом, а калі ўсе ўрокі ў яго аднолькавыя, падобныя адзін да аднаго, то наўрад ці. **У будучыні прафесіяналізм педагогаў чакае сур'ёзнае выпрабаванне ў выглядзе ацэньвання іх намаганняў вучнямі...** З'явіцца таксама і інтэграваныя дысцыпліны, якія даюць больш поўную карціну свету.

Аўтаномія + адказнасць

— **Але ваш закон дае і шмат свабоды настаўніку...**

— Перш за ўсё яму будзе дадзена акадэмічная свабода. Установы адукацыі і педагогі змогуць самастойна распрацоўваць уласныя адукацыйныя праграмы (але яны павінны адпавядаць дзяржаўным стандартам), складаць навучальныя планы, выбіраць падручнікі, метады, стратэгіі, спосабы і сродкі навучання і выхавання. Настаўнік, які не хоча ці не можа распрацаваць уласную праграму, будзе выбіраць з прапанаваных, адаптаваўшы пад сябе і пад спецыфіку свайго вучнёўскага кантынгенту. Што датычыцца аўтарскіх падыходаў, то, магчыма, аўтарская праграма і метадыка будуць абмяркоўвацца на ўзроўні школьнага метадычнага аб'яднання, а потым зацвярджацца педагагічнай радай. Мне здаецца,

гэта самы аптымальны варыянт, хоць дакладны механізм яшчэ не прапісаны. **Новая ўкраінская школа гарантуе свабоду выбару як вучню, так і настаўніку. Але свабода абавязкова цягне за сабой адказнасць.** Знешняе незалежнае ацэньванне пакажа, наколькі апраўданымі і эфектыўнымі былі метады і падыходы канкрэтнага педагога. Настаўнік у новай школе фактычна становіцца цыотарам, мадэратарам індывідуальнай адукацыйнай траекторыі дзіцяці.

— **Дырэктару школ у вас цяпер будуць выбіраць?**

— Кіраўніком можна быць не больш як 12 гадоў. Пажыццёвых дырэктараў больш не будзе. Кандыдат зможа выбірацца на пост дырэктара на два шасцігадовыя тэрміны запар, а потым або застацца працаваць у той жа ўстанове на іншай пасадае, або прэтэн-

«**Можна чытаць на хуткасць, а можна — з разуменнем. Школа кампетэнцый — гэта чытанне з разуменнем.**»

даваць на дырэктарства ў іншай. Мяркую, што такая выбарнасць пойдзе толькі на карысць...

Хачу зазначыць, што дзяржава гарантуе настаўніку свабоду ад умяшання ў яго прафесійную дзейнасць. Але разам з увядзеннем аўтаноміі будзе ўзмоцненая і адказнасць школы перад грамадствам за якасць адукацыі. Пры гэтым татальны дзяржаўны кантроль у выглядзе інспектавання заменіць грамадска-дзяржаўная сістэма забеспячэння якасці. Закон прадугледжвае поўную празрыстасць фінансавання ўстаноў адукацыі. У прыватнасці, апошнія будуць абавязаны абнародаваць усе сродкі, якія паступаюць з бюджэту і з іншых крыніц.

— **А якія вы бачыце самыя праблемныя моманты ў будучай рэформе?**

— Прыняць новы закон «Аб адукацыі» — толькі палова справы. Але **калі настаўнік не жадае змяняцца, не гатовы да інавацый, то рэформу можна адразу «пахавачь».** Новая школа патрабуе новага настаўніка, які стане рухавіком перамен. Рэформай прадугледжаны шэраг стымулаў для яго асабістага і прафесійнага росту, каб залучыць у прафесію найлепшых, у тым ліку і пазатпапае павышэнне заробкаў.

Я лічу вельмі важным, што павялічыцца колькасць мадэляў перападрыхтоўкі настаўніка: гэта могуць быць курсы пры інстытутах паслядыпломнай педагагічнай адукацыі, семінары, вебінары, анлайн-курсы, канферэнцыі, самаадукацыя (прызнанне сертыфікатаў). Настаўнік, згодна з законам, атрымае права выбару месца і спосабу павышэння кваліфікацыі. Да таго ж закон прадугледжвае і добраахвотную сертыфікацыю на веданне прадмета і валоданне сучаснымі адукацыйнымі метадыкамі. Тыя, хто яе пройдзе, атрымаюць сертыфікат на тры гады і надбаўку ў 20 % да свайго заробку.

Будаўніцтва новай украінскай школы — доўгатэрміновая рэформа. Пакуль што мы знаходзімся толькі ў самым пачатку. Галоўнае, каб нам хапіла сіл, цярдлівасці і рэсурсаў...

Гутарку вяла Надзея НІКАЛАЕВА.

